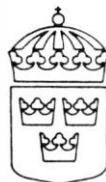

Motion till riksdagen

1988/89:Jo770

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Miljögifter och kemikalier

Mot.
1988/89
Jo770-772

”För hvarje dag blir det inflytande det senaste århundradets stora uppfinningar utöfvat på den natur, som omger oss, allt mer och mer märkbart.” Polarforskaren A.E. Nordenskiölds ord är lika aktuella idag – drygt ett århundrade senare.

Miljöförstöringen är ingen ny företeelse. Människan har alltid påverkat miljön. Men människans påverkan på miljön har de senaste åren blivit allt mer uppenbar.

Många av de skador på djur och natur vi kan se idag, är försakade av ämnen som har sitt ursprung i mänsklig verksamhet – medvetet eller omedvetet. Därmed har också människan ansvaret för lösningen på problemet.

Kemikalierna är redan idag ett allvarligt bekymmer och kommer, enligt många forskare, att bli ett av framtidens mycket stora problem. Åtgärder mot de kemikalier och miljögifter som hotar miljön, och i förlängningen hotar människans existens, måste prioriteras högre i regeringens politik än för närvarande.

Miljögifter

På sikt måste utsläppen av stabila miljögifter upphöra. Innan vi når dit måste vi satsa pengar på forskning, och med miljöavgifter, i kombination med stränga krav, stimulera industrin till att utveckla nya metoder eller ersätta farliga material med mindre farliga.

Men vissa ämnen är så farliga att det inte finns någon acceptabel utsläppsmängd. I sådana fall återstår bara för statsmakterna att totalförbjuda utsläppen eller verksamheten. Så är fallet med dioxiner där förra riksmötet skärpte regeringens miljöproposition genom att fatta ett beslut om att dioxinutsläpp i princip skall upphöra.

Vi kommer fortsättningsvis att redogöra för folkpartiets förslag avseende några av de mest uppmärksammade miljögifterna.

Stabila organiska ämnen

Många miljögiftproblem har sin grund i utsläpp av organiska ämnen tillverkade av människan. Några av de mest giftiga dioxinerna är exempel på det, PCB ett annat.

Massindustrin är en stor utsläppskälla för *klorerat organiskt material*. Bara till Östersjön beräknas utsläppen uppgå till 100 000 ton per år och

utsläppen har pågått i många år. Kunskapen om vilka ämnen som ingår i dessa utsläpp är mycket liten, och naturvårdsverket gör bedömningen att de potentiella miljöriskerna med så omfattande och komplexa utsläpp är mycket stora.

Målet för massaindustrins utsläpp av klorerat organiskt material har nyligen satts till 1,5 kg bundet klor per ton massa. Folkpartiet efterlyste en skärpning länge. Målet måste dock sättas högre – utsläppen måste i det närmaste elimineras senast vid sekelskiftet, bl.a. genom slutna system. Frågan behandlas utförligare i en annan motion till detta riksmöte.

Dioxiner utgör två grupper av kemiska föreningar som är stabila och därför endast långsamt bryts ned i naturen. Flera av ämnena som räknas till dioxiner är extremt giftiga. Man känner inte till någon naturlig källa till högradigt giftiga dioxiner. Dioxiner kan transporteras över stora avstånd och samlas ofta i haven. Exempelvis anser naturvårdsverket att ekosystemen i Östersjön är "storskaligt belastade med dioxiner". Man tror att tillbakagången i svenska sjöar och i Österjön av fiskätande däggdjur, som säl och utter, kan vara orsakad av dioxiner.

Naturvårdsverket beräknar att utsläppen av dioxiner i Sverige kan uppgå till ett halvt kilogram per år (räknat som TCDD-ekvivalenter). Den samlade mängden i all fisk i Östersjön beräknas till ca 10 gram. Det kan förefalla vara en låg halt, men dioxiner är så giftiga att 10 gram räcker för att fylla den tolerabla dagliga nivån för hela Sveriges befolkning i 50 år.

Dioxinerna verkar ännu inte ha fått sådan spridning att faran är akut. Men eftersom dioxiner lätt tas upp av organismerna, är extremt giftiga, vitt spridda i miljön och endast långsamt bryts ned, är det ändå viktigt att snabbt vidta åtgärder mot utsläppen. Att avvakta resultat från forskningen för att uppnå fullständig visshet, kan få ödesdigra konsekvenser. Vi vet tillräckligt idag för att kräva åtgärder.

I princip all förbränning förorsakar dioxiner. Det är därför inte förvånande att sopförbränningen är en av de större källorna till dioxinutsläpp, följd av smältverk, skogsindustri och biltrafik.

Kraven på sopförbränningsanläggningar har skärpts men i många fall visat sig otillräckliga. Frågan om sopförbränning behandlas i en annan motion till detta riksmöte.

En utveckling till slutna system inom skogsindustrin kommer att leda till minskade dioxinutsläpp. Men även med slutna system kommer bottensedimenten även för lång tid framöver att "läcka" dioxiner. Det är viktigt att denna utveckling och situationen vid smältverken noga följs.

Biltrafiken anses vara en källa till dioxiner. Förbättringen av avgasreningen medför sannolikt att utsläppen av dioxiner minskar kraftigt. Det är därför angeläget att påskynda förnyelsen av bilparken. Förslag i denna del utvecklas i en annan motion till detta riksmöte.

Sverige måste öka sin internationella aktivitet för att stoppa dioxinutsläppen. Dioxinutsläppen måste i högre grad uppmärksammas i internationella fora, huvudsakligen inom ramen för ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar, men också i konventionerna om haven.

Trots tidigare åtgärder mot PCB verkar halterna stiga i Östersjön. Det är

allvarligt eftersom PCB anses vara huvudorsaken till att sälen hotar att utrotas i Östersjön. Det är ingen överdrift att påstå att minskningen av gråsälar, från 100 000 i början av 1900-talet till några tusen idag, är ett av de mest drastiska exemplen på en miljöskada förorsakad av utsläpp av ett giftigt ämne.

Användningen av PCB i nya installationer är idag inte tillåten. Men det används fortfarande PCB i äldre utrustning. Exempelvis beräknas att PCB används i ca 100 000 kraftkondensatorer och 200 transformatorer.

Risken för olyckor eller för att utrangerad utrustning omhändertas på felaktigt sätt är inte obefintlig. Den nuvarande tidsplanen för avveckling är inte tillräckligt långtgående. Ett totalförbud mot PCB måste införas så att användningen är avvecklad snarast och allra senast vid utgången av 1992 och alla PCB-haltiga installationer tas om hand. Sverige måste också verka för att samma åtgärder vidtas av övriga Östersjöstater.

Kadmium och kvicksilver

Det atmosfäriska nedfallet av tungmetaller har minskat. Detta gäller t ex kadmium som har minskat med hälften sedan 1975. Åtgärder mot kadmium har vidtagits; bl.a. införde folkpartiregeringen ett kadmiumförbud. Huvuddelen av nedfallet för bl.a. kvicksilver och kadmium härrör nu från utländska källor. Detta understryker vikten av att Sveriges internationella miljöengagemang ökar.

Idag är drygt 20 000 sjöar i Sverige försurade. Försurningen upptäcktes först i sjöarna. Nu uppvisar skogen skador som på goda grunder anses bero på bl.a. försurning av marken. I tur står grundvattnet. Hotbilden är oroande eftersom försurningen är en viktig förklaring till att tungmetaller kommer i omlopp. Surt vatten frigör i marken bundna tungmetaller och för dem till grund- eller ytvattnet och sjöarnas bottensediment.

Höjda halter av kvicksilver har konstaterats i sjöar som aldrig varit utsatta för direkta utsläpp. Naturvårdsverket uppskattar att drygt 9 400 sjöar ligger över svartlistningsgränsen avseende kvicksilverhalten i gädda. Med nuvarande trend tror man att ytterligare 1 000 sjöar kommer att vara på denna nivå år 1995.

Ett viktigt led i kampen mot tungmetallerna är därför att minska utsläppen av försurande ämnen. Folkpartiet menar att snabba åtgärder kan vidtas mot försurningen. Förslag härpå framförs i en annan motion till detta riksmöte.

Batterier med kvicksilver- och kadmiumhaltigt innehåll ger upphov till betydande störningar i miljön om de tillförs avfallsanläggningarna. De årliga utsläppen från batterierna beräknades 1984 till 6 ton kvicksilver och mellan 16 och 20 ton kadmium. Detta innebär att de bidrar med drygt hälften av samtliga kvicksilverutsläpp i landet. Även om den frivilliga insamlingen av miljöfarliga batterier har minskat utsläppen, är dessa fortfarande oacceptabelt höga. Pantar måste därför snarast införas. Frågan behandlas närmare i en annan motion till detta riksmöte.

Det finns idag stora brister i den kunskap vi har om kemiska ämnens hälso- och miljöfarlighet, inte bara i Sverige utan också i övriga länder. Därför är det viktigt att det internationella samarbetet på kemikalieområdet utökas till att omfatta fler länder och fördjupas. Sverige har här en viktig roll att fylla, trots att vi på en del områden synes ligga efter. Globalt sett anses det finnas ca 70 000 olika kemiska ämnen. Av de ämnen som förekommer i Sverige, i praktiskt bruk mindre än 20 000, uppskattar OECD att ungefär 1 000 står för den helt dominerande användningen – för mer än 90% av förbrukningen.

Många av dessa 1 000 ämnen är otillräckligt undersökta i fråga om hälso- och miljöfarlighet. Många av dem har använts dagligen i hundratals år utan uppenbara olägenheter och används fortfarande i stor omfattning i vårt land, utan att vi känner till deras hälso- och miljörisker. De uppfyller inte ens tillnärmelsevis vad lagen om kemiska produkter (LKP) stadgar om "tillfredsställande utredning av vilka hälso- eller miljöskador som produkterna kan orsaka". Den svenska kemikaliepolitiken måste rätta till denna brist.

Av största vikt är att industrin och konsumenten vägleds bort från onödigt farliga kemikalier. Här kan också ideella organisationer göra viktiga insatser. Där likvärdiga, eller i huvudsak likvärdiga, kemikalier finns, måste vi lära oss att välja de mindre farliga. Skadliga kemikalier som kan ersättas av mindre skadliga måste givetvis omedelbart utmönstras. Det är angeläget med målmedvetna insatser att få fram mindre farliga alternativ till de skadliga kemikalierna.

Folkpartiet har tidigare understrukt vikten av att materialbalanser upprättas för de mest farliga och använda ämnena. På så sätt kan kemikalieflödet följas i samhället och en identifikation av problem möjliggöras. Ett sådant samarbete pågår nu mellan statens naturvårdsverk och kemikalieinspektionen. Det är viktigt att detta arbete påskyndas.

Kemikaliekontrollen

1986 ersattes lagen om hälso- och miljöfarliga varor av lagen om kemiska produkter. Samtidigt inrättades kemikalieinspektionen. Förändringarna var bl.a. ett resultat av kemikommissionens arbete, som fann brister bl.a. vad gäller ansvarsfördelningen mellan myndigheterna och samordningen. Redan vid riksdagens beslut om LKP var det klart att de nya arbetsformerna inom kemikaliekontrollen skulle utvärderas efter en tvåårsperiod.

Utredningen, som tillsattes av detta skäl, har nyligen lagt fram sitt betänkande "Kontroll av kemiska produkter och varor" vilket remissbehandlats och nu bereds inom regeringskansliet. Folkpartiet förutsätter att regeringen förelägger riksdagen förslag med anledning av utredningen och avvaktar därför i huvudsak detta. Vi vill dock redan nu framföra några synpunkter och förslag.

Redan på ett tidigt stadium framgick att kemikalieinspektionens resurstilldelning var otillräcklig. Folkpartiet har därför framfört krav på ökade resurser till kemikalieinspektionen. Regeringen föreslår nu en helt otillräcklig förstärkning av inspektionen. Förstärkningen kan inte på något sätt anses

motsvara de krav på ökade resurser som måste till för att kemikaliekontrollen skall bli tillräcklig.

Kemikalieinspektionen har prioriterat förhandsgranskning av *bekämpningsmedel* och granskning av befintliga sådana. Detta arbete måste forceras. Folkpartiet har tidigare föreslagit att detta också bör utökas till att omfatta även andra kemikalier. För att få grepp om utvecklingen på kemikalieområdet är det nödvändigt att kemikalier undersöks och testas innan de släpps ut på marknaden. Ett förslag till förhandsgranskning av nya kemikalier har nu inspektionen förelagt regeringen.

Socialdemokraterna ställde i valrörelsen ut löften om att alla "Sverige" nya ämnen skulle förhandsgranskas. Vi noterar att regeringen inte lämnat något förslag som uppfyller detta löfte. Regeringen bör snarast föreslå riksdagen *förhandsgranskning av nya kemiska ämnen, liknande den som redan förekommer i USA och inom EG.*

LKP lägger huvudansvaret för *kontrollen* av kemiska produkter på företagen, i första hand tillverkare och importörer men också andra leverantörer liksom användare. För att företag, särskilt då mindre, skall kunna leva upp till LKP – men också för att samordningen mellan olika myndigheter skall fungera, både mellan centrala myndigheter och mellan centrala och regionala – är det viktigt att kemikalieinspektionen har god möjlighet att ge information. Kemikalieinspektionen måste därför tillföras ytterligare resurser för *informationsarbete*. Regeringens förslag är i denna del otillräckligt.

Ansvarsfördelningen mellan myndigheter när det gäller kemikalier är invecklad. Företag som omfattas av kemikaliekontrollen kan behöva ha kontakt med många myndigheter – kemikalieinspektionen, räddningsverket, sprängämnesinspektionen, arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen och naturvårdsverket är några viktiga exempel. Här har kemikalieinspektionen ett övergripande informationsansvar. Också av detta skäl är det viktigt att inspektionen tillförs resurser för informationsarbete.

Myndighetssamarbetet inom kemikaliekontrollen har uppvisat problem. Det gäller framför allt förhållandet mellan kemikalieinspektionen och de regionala och lokala tillsynsmyndigheterna, men också mellan inspektionen och statens naturvårdsverk. Det är ställt utom allt rimligt tvivel att den dåligt samordnade svenska miljölagstiftningen är en av huvudorsakerna härvidlag. Folkpartiet föreslår i en annan motion till detta riksmöte att en övergripande översyn av miljölagarna kommer till stånd. En sådan *översyn av miljölagstiftningen* är nödvändig för att förbättra myndigheternas möjligheter till gott samarbete.

Den brister som påpekats beträffande lagen om kemiska produkter, bl.a. att den *inte generellt omfattar föremål och varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt* bör åtgärdas genast. Riksdagen bör begära ett sådant förslag av regeringen.

Likaså har uppmärksamats att *biologiska bekämpningsmedel*, vars effekter och risker kan jämföras med de kemiska bekämpningsmedlen, inte omfattas av förordningen om kemiska bekämpningsmedel. Regeringen har ingen möjlighet att utvidga denna till att omfatta biologiska bekämpningsmedel. Regeringen bör därför, som ett led i samordnandet av miljölagstiftning-

en. återkomma till riksdagen med en lag om bekämpningsmedel som reglerar kemiska och biologiska bekämpningsmedel. Som utredningen "Kontroll av kemiska produkter och varor" föreslår, kan reglerna, som finns i lagen om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark, inarbetas i en sådan lag.

Internationellt samarbete inom miljöområdet är oerhört väsentligt. Inte bara av det skälet att Sverige därmed kan ge – men också få – uppslag till problemlösningar, utan också för att internationellt samarbete är en förutsättning för en tillfredsställande granskning av kemiska ämnen och produkter.

Kemikaliemarknaden är utpräglad internationell. Av de kemiska produkter som används i Sverige är tre fjärdedelar importerade. Det finns inom såväl myndigheter som industrier i Sverige relativt blygsamma resurser för forskning och utredning om kemiska ämnens och produkters farlighet. Förutsättningen för att kunna bygga upp den kunskap som nu saknas beträffande hälso- och miljörisker är internationellt samarbete, även om en förstärkning av kemikalieinspektionen kommer till stånd.

Internationell samordning innebär bl.a. att kemikalieinspektionen använder sina resurser på bästa sätt och drar nytta av utländska erfarenheter. Det finns ingen anledning att i Sverige upprepa vad som gjorts i väldokumenterade utländska studier. Förbud mot tennhaltiga bottenfärger och restriktioner mot formaldehyd är exempel på åtgärder som inte borde ha krävt ytterligare utredningar utan kunde gått snabbare.

Sverige måste ta ansvar för utforskning av några ämnens och produkters farlighet och i internationella sammanhang ställa krav på att andra länder tar sitt ansvar. Målet måste vara att alla högfrekvent använda ämnen skall vara tillfredsställande undersökta inom en tioårsperiod. OECD inledde 1987 ett projekt som syftar till att i första hand få bättre grepp om de ca 1 000 ämnen som står för 90% av användningen. Sverige skall självklart delta aktivt och pådrivande i detta arbete.

För att kunna fullfölja det mycket viktiga arbete som delvis beskrivits ovan, måste kemikalieinspektionen förstärkas utöver vad regeringen föreslagit.

Kemikalieinspektionens verksamhet är idag finansierad med avgifter. Som utredningen om kemikaliekontrollen finner, finns det skäl för att *finansiera delar av inspektionens verksamhet över statsbudgeten*. Ambitionerna med kemikaliekontrollen behöver utan tvekan höjas. Relationerna mellan inspektionen och företagen kan då snabbt försämrats om företagen upplever att inspektionens verksamhet är för långtgående.

Utarbetande av föreskrifter, inspektionsverksamhet och förberedelser för rättsliga förfaranden, är inspektionens kontrollverksamhet. Detta arbete styrs i stor utsträckning av myndighetens egna ambitioner, och bör därför finansieras över statsbudgeten.

Däremot kan inspektionens övriga verksamhet, såsom förhandsgranskning, viss utredningsverksamhet och produktregistret, finansieras med avgifter. Det är verksamheter som företagen i stort själva kan påverka och en avgiftsfinansiering bidrar därmed till att hålla nere kostnaderna.

I avvaktan på ett nytt finansieringssystem bör den förstärkning, utöver regeringens förslag, av inspektionen – motsvarande 15 tjänster samt 6,5

milj.kr. i ökad medelstilldelning för särskilda undersökningar, information, internationellt arbete och utveckling av produktregistret – som folkpartiet föreslår finansieras över statsbudgeten. Riksdagen bör därför till Kemikalieinspektionen anvisa för budgetåret 1989/90 ett förslagsanslag på 10 000 000 kr. Yrkande om detta framställs i folkpartiets motion om miljö och utveckling.

Mot. 1988/89
Jo770

Hemställan

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationellt samarbete för att stoppa dioxinutsläpp,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om totalförbud mot PCB,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Östersjösamarbete för totalförbud av PCB,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhandsgranskning av nya kemiska ämnen,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av miljölagstiftningen för att förbättra myndighetssamarbetet inom kemikaliekontrollen,
6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om utvidgning av lagen om kemiska produkter till att också omfatta föremål och varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biologiska bekämpningsmedel,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationellt samarbete på kemikalieområdet.

Stockholm den 23 januari 1989

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrlund (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

Lars Ernestam (fp)